

การพัฒนากระบวนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีสนามหลวงตาม
หลักพุทธธรรมสำหรับครูสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีสนามหลวง
Developing the Process of Teaching the Prapariyattidhamma Sanamluang Pali
Department According to Buddhist Principles for Teachers of
Prapariyattidhamma Sanamluang Pali Department

พระมหาอภิชัย สัมฤทธิ์
Phramaha Apichai Samrid

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาลงกรณราชวิทยาลัย
Faculty of Education, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
E-mail: ven.apichai@gmail.com

Received November 24, 2024; Revised December 9, 2024; Accepted December 31, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีสนามหลวง 2) เพื่อพัฒนากระบวนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีสนามหลวงสำหรับครูสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีสนามหลวง 3) เพื่อทดลองใช้กระบวนการสอนฯ และ 4) เพื่อประเมินกระบวนการสอนฯ รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสมวิธี ใช้แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบการสอน กระบวนการสอน และหลักพุทธธรรมเป็นกรอบการวิจัย พื้นที่วิจัย คือ สำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีทั่วประเทศ กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารและครู จำนวน 302 คน ใช้วิธีคัดเลือกแบบสุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 4 ชนิด คือ 1) แบบสอบถาม 2) แบบประชุมเชิงปฏิบัติการ 3) คู่มือการใช้กระบวนการสอนฯ แบบประเมินพึงพอใจ และ 4) แบบประเมินกระบวนการสอนฯ วิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้สถิติพื้นฐาน คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิเคราะห์เนื้อหาแล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า

1. การศึกษาสภาพการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีสนามหลวง พบว่า หลักสูตร การจัดการเรียนการสอน กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอนและการวัดและประเมินผล ทั้ง 5 ด้านนั้น การจัดการเรียนการสอนอยู่อันดับ 1

2. การพัฒนากระบวนการสอนฯ มี 4 ขั้น คือ 1) การกำหนดเส้นทางเดินเรื่อง : การกำหนดปัญหา (ทุกข์) (Plan) 2) การตั้งคำถามนำเข้าสู่กิจกรรมการสอน : การตั้งสมมติฐาน (สมุทัย) (Do) 3) การดำเนินกิจกรรมการสอน : การทดลองและเก็บข้อมูล (นิโรธ) (Check) และ 4) การประเมินผลการสอน : การวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล (มรรค) (Act) มี 5 องค์ประกอบคือ (1) วัตถุประสงค์ (2) การบูรณาการหลักอริยสัจ 4 (3) บทบาทผู้สอน (4) บทบาทผู้เรียนและ (5) กิจกรรมการเรียนการสอน

3. การทดลองใช้กระบวนการสอนฯ มีผลพึงพอใจในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

4. การประเมินกระบวนการสอนฯ มีผลประเมินในภาพรวมในระดับมาก

องค์ความรู้เป็นผลการศึกษาวิจัยดังกล่าว คือ “ABS” ได้แก่ A = Ariyasacca หลักอริยสัจ 4 B = Bali Sanam Luang Prapariyattidhamma teaching การสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีสันามหลวง และ S = Storyline method วิธีการสอนแบบเล่าเรื่อง ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการสอนบาลีในปัจจุบันให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: กระบวนการสอน; พระปริยัติธรรม แผนกบาลีสันามหลวง; หลักพุทธธรรม

Abstract

This article aims to 1) study the teaching conditions of Pali studies at Sanam Luang Pali Department, 2) develop the teaching process of Pali studies at Sanam Luang Pali Department for teachers of Pali studies at Sanam Luang Pali Department, 3) experiment with the teaching process, and 4) evaluate the teaching process. The research design is a mixed-methods research using the concept of teaching components, teaching process, and Buddhist principles that promote the teaching process as the research framework. The research area is Pali studies schools nationwide. The sample consists of 302 administrators and teachers. The sampling method is a random sampling method. There are 4 types of research instruments: 1) questionnaires, 2) workshop, 3) teaching process manuals, satisfaction assessment forms, and 4) teaching process assessment forms. Quantitative research data were analyzed using basic statistics, namely percentage, mean, and standard deviation. Qualitative research used content analysis and descriptive writing. The research results found that:

1. The study of the teaching conditions of Pali studies at Sanam Luang Pali Department found that the curriculum, teaching management, teaching activities, Teaching media, and measurement and evaluation in all 5 aspects, teaching management is ranked 1st.

2. The development of the teaching process has 4 steps: 1) Determining the path: Determining the problem (suffering) (Plan) 2) Asking questions leading to teaching activities: Setting hypotheses (cause) (Do) 3) Carrying out teaching activities: Experimenting and collecting data (nirodha) (Check) and 4) Evaluating teaching results: Analyzing data and concluding results (magga) (Act) There are 5 components: (1) Objectives (2) Integrating the principles of the Four Noble Truths (3) Teacher's role (4) Learner's role and (5) Teaching activities.

3. The trial use of the teaching process has a high level of overall satisfaction.

4. Evaluation of teaching process the overall evaluation results are high.

The knowledge is the result of the research according to the 4 objectives, namely “ABS”, namely A = Ariyasacca, the 4 Noble Truths, B = Bali Sanam Luang Prapariyattidhamma teaching, the teaching of Pali studies at Sanam Luang, and S = Storyline method, a teaching method that tells stories, which is beneficial for teaching Pali in the present to be more effective.

Keywords: Process of Teaching; The Prapariyattidhamma Sanam Luang Pali Department; Buddhist Principles

บทนำ

การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี เป็นการศึกษาดั้งเดิมที่คณะสงฆ์ดำเนินการมาเป็นลำดับ จนถึงปัจจุบัน มีจุดมุ่งหมายเพื่อผลิตบุคลากรของพระศาสนาเพื่อรับใช้พระศาสนา (พระธรรมบัญญัติญาณ, 2549) ปัจจุบันมีกองบาลีสนามหลวงเป็นผู้บริหารจัดการศึกษา กำหนดนโยบาย หลักสูตร ดำเนินการวัดและประเมินผล ระดับประเทศ ที่เรียกว่า สอบบาลีสนามหลวง เริ่มตั้งแต่การออกข้อสอบ จัดสอบและประกาศผลสอบในแต่ละปี การศึกษามีนักเรียนสอบตกเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะระดับชั้นประโยค 1-2 เมื่อพิจารณาผลสัมฤทธิ์การสอบของ ชั้นประโยค 1-2 ระหว่างปีการศึกษา 2562 – 2566 พบว่า ที่แสดงว่า พ.ศ.2562 มีผู้เข้าสอบ 13,613 รูป สอบได้ 1,657 รูป สอบตก 11,956 รูป คิดเป็นร้อยละ 12.17 พ.ศ.2563 มีผู้เข้าสอบ 14,315 รูป สอบได้ 2,060 รูป สอบตก 12,255 รูป คิดเป็นร้อยละ 14.39 พ.ศ.2564 มีผู้เข้าสอบ 14,876 รูป สอบได้ 1,885 รูป สอบตก 12,991 รูป คิดเป็นร้อยละ 12.67 พ.ศ.2565 มีผู้เข้าสอบ 10,529 รูป สอบได้ 979 รูป สอบตก 5,550 รูป คิดเป็นร้อยละ 9.30 และพ.ศ.2566 มีผู้เข้าสอบ 11,143 รูป สอบได้ 1,145 รูป สอบตก 9,998 รูป คิดเป็นร้อยละ 10.28 (สำนักงานแม่กองบาลีสนามหลวง, 2566) จากสถิติดังกล่าวมีผู้สอบไม่ผ่านเป็นจำนวนมาก แม้จะสอบซ่อมแล้วก็ตาม จำนวน พระภิกษุสามเณรผู้ศึกษาบาลี มีจำนวนน้อยลงเรื่อยๆ ครูส่วนใหญ่ขาดเทคนิคการสอน ขาดครูที่มีความรู้ ความสามารถในการสอนด้วยวิธีสมัยใหม่ นั้นแสดงถึงความสูญเปล่าทางการศึกษาบาลี

ในปัจจุบันมีวิธีการสอนที่เหมาะสมกับการสอนภาษาบาลี คือ วิธีการสอนแบบเล่าเรื่อง (Storyline method) เป็นวิธีการสอนที่นำเรื่องราวมาเป็นตัวกลางถ่ายทอดความรู้ อาจจะเป็นเรื่องจริง เรื่องสมมติ หรือเรื่องที่ ตัดแปลงมาจากเรื่องที่มีอยู่แล้วทำให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาได้ง่ายขึ้น วิธีการสอนดังกล่าวมี 3 ชั้นคือ ชั้น 1 การ กำหนดเส้นทางเดินเรื่องที่เหมาะสม มี 4 คือ ฉาก ตัวละคร วิธีชีวิต และเหตุการณ์ ชั้น 2 การดำเนินกิจกรรมการ เรียนการสอน และชั้น 3 การประเมินตามสภาพที่แท้จริง (ทิตินา แคมมณี, 2566) หากนำอริยสัจ 4 มาบูรณาการ กับการสอนบาลีจะช่วยให้การสอนมีประสิทธิภาพ ซึ่งคำว่า อริยสัจ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) หมายถึง ความจริงอันประเสริฐ มี 4 คือ 1) ทุกข์ เป็นขั้นแกล้งปัญหาที่จะต้องทำความเข้าใจและรู้ขอบเขต 2) สมุทัย เป็น ขั้นวิเคราะห์และวินิจฉัยมูลเหตุของปัญหา 3) นิโรธ จุดหมายที่ต้องการ และ 4) มรรค เป็นขั้นกำหนดวิธีการ ขั้นตอนที่จะต้องปฏิบัติในการลงมือแก้ปัญหา (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ป. อ. ปยุตโต, 2564) ดังนั้น วิธีสอน แบบเล่าเรื่อง ผู้วิจัยจึงนำมาประยุกต์กับการสอนบาลี พร้อมบูรณาการอริยสัจ 4

บทความวิจัยนี้เสนอเกี่ยวกับกระบวนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีสนามหลวงตามหลัก พุทธธรรม เพื่อพัฒนากระบวนการสอนบาลีให้มีประสิทธิภาพ เป็นประโยชน์ต่อสำนักเรียนในการนำไปประยุกต์ใช้ สอนบาลีในปัจจุบัน ซึ่งจะนำเสนอเนื้อหาตามลำดับหัวข้อ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีสนามหลวงของครูสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี สนามหลวง
2. เพื่อพัฒนากระบวนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีสนามหลวงตามหลักพุทธธรรมสำหรับครูสอน พระปริยัติธรรม แผนกบาลีสนามหลวง
3. เพื่อทดลองใช้กระบวนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีสนามหลวงตามหลักพุทธธรรมสำหรับครู สอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีสนามหลวง
4. เพื่อประเมินกระบวนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีสนามหลวงตามหลักพุทธธรรมสำหรับครูสอน พระปริยัติธรรม แผนกบาลีสนามหลวง

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบการสอน

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ (2557) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบการสอนมี 1) ผู้เรียน 2) บรรยากาศทางจิตวิทยาที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ และ 3) ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับบรรยากาศทางจิตวิทยาในชั้นเรียน และ กุสิรา จิตรชญาวณิช (2562) กล่าวถึงองค์ประกอบการสอนมี 1) หลักสูตร 2) จุดประสงค์ 3) การจัดการเรียนรู้ 4) สื่อการเรียนรู้ 5) การวัดและประเมินผล 6) ผู้สอน และ 7) ผู้เรียน

สรุปได้ว่า องค์ประกอบการสอนที่สำคัญมี หลักสูตร จุดประสงค์ การจัดการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ การวัดผลและประเมินผล ผู้สอน ผู้เรียน รวมทั้งบรรยากาศทางจิตวิทยา และปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียนกับบรรยากาศทางจิตวิทยาในชั้นเรียน ซึ่งเหล่านี้ล้วนสำคัญต่อการจัดการเรียนรู้เป็นอย่างยิ่ง

แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการสอน

ทิตนา แคมมณี (2566) ได้กล่าวถึง กระบวนการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง: โมเดลชิปปา (CIPPA Model) กระบวนการเรียนการสอนมี 7 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นที่ 1 การทบทวนความรู้เดิม ขั้นที่ 2 การแสวงหาความรู้ใหม่ ขั้นที่ 3 การศึกษา ทำความเข้าใจข้อมูล/ความรู้ใหม่ และเชื่อมโยงความรู้ใหม่กับความรู้เดิม ขั้นที่ 4 การแลกเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจกับกลุ่ม ขั้นที่ 5 การสรุปและจัดระเบียบความรู้ ขั้นที่ 6 การปฏิบัติหรือการแสดงผลงาน หากความรู้ที่ได้เรียนมาไม่มีการปฏิบัติ และขั้นที่ 7 การประยุกต์ใช้ความรู้

สรุปได้ว่า กระบวนการสอน หมายถึง ขั้นตอนการสอน รวมทั้งแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่จัดทำขึ้นตามหลักการของแนวคิดหรือทฤษฎี โดยวิธีสอนแบบสตอรี่ไลน์นั้นมีองค์ประกอบ คือ ฉาก ตัวละคร วิถีชีวิต และเหตุการณ์สำคัญ และใช้คำถามหลักเป็นการกระตุ้นให้นักเรียนคิดแก้ปัญหาและเกิดการเรียนรู้

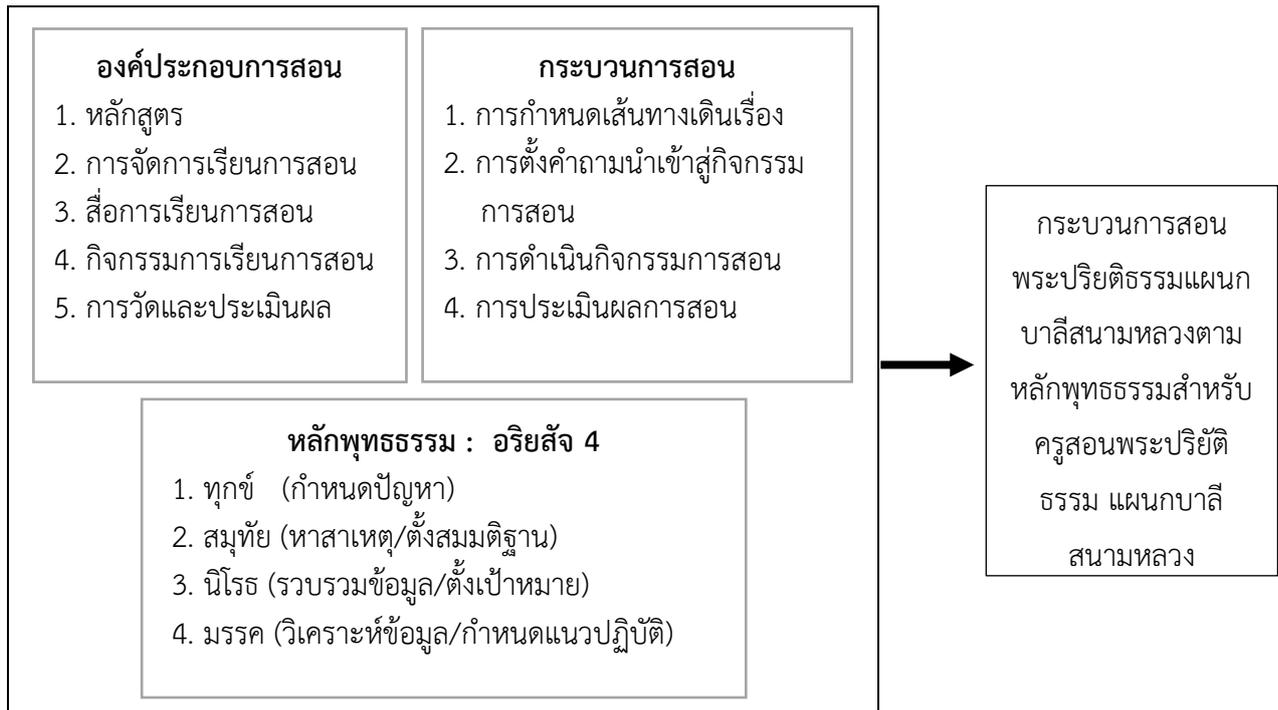
หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมกระบวนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีสันามหลวง

การนำหลักพุทธธรรมคือ อริยสัจ 4 (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) มาบูรณาการกับการสอนบาลี จะช่วยให้การสอนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต) (2564) อธิบายว่า อริยสัจ หมายถึง ความจริงอันประเสริฐ มี 4 คือ 1) ทุกข์ เป็นขั้นแกลงปัญหาที่จะต้องทำความเข้าใจและรู้ขอบเขต (ปริยญา) 2) สมุทัย เป็นขั้นวิเคราะห์และวินิจฉัยมูลเหตุของปัญหา ต้องแก้ไขกำจัดให้หมดสิ้นไป (ปหานะ) 3) นิโรธ เป็นขั้นชี้บอภาวะปราศจากปัญหาเป็นจุดหมายที่ต้องการ ให้เห็นว่าการแก้ปัญหาเป็นไปได้ และจุดหมายนั้นควรเข้าถึง ซึ่งจะต้องทำให้สำเร็จ (สัจฉิกิริยา) และ 4) มรรค เป็นขั้นกำหนดวิธีการ ขั้นตอนที่จะต้องปฏิบัติแก้ปัญหา (ภาวนา)

สรุปได้ว่า หลักอริยสัจ 4 มี 1) ขั้นกำหนดปัญหา (ทุกข์) 2) ขั้นตั้งสมมติฐาน (สมุทัย) 3) ขั้นทดลองและเก็บข้อมูล (นิโรธ) และ 4) ขั้นวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล (มรรค) เป็นหลักธรรมที่เหมาะสมกับการบูรณาการการสอน

กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดตามองค์ประกอบการสอนของมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ (2557) กุสิรา จิตรชญาวณิช (2562) แนวคิดกระบวนการสอนของทิตนา แคมมณี (2560) และหลักพุทธธรรมของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต) (2564) โดยมีรายละเอียดดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยแบบผสมวิธี พื้นที่วิจัย คือ สำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีทั่วประเทศ โดยมีการแบ่งขั้นตอนการวิจัยออกเป็น 4 ระยะดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีสนามหลวง ประชากร ได้แก่ผู้บริหารและครูสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีทั่วประเทศ 1,374 รูป

ตารางที่ 1 ข้อมูลประชากรที่เป็นผู้บริหาร และครูสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีสนามหลวง

ที่	ภาค	ประชากร (รูป)
1	กลาง	581
2	เหนือ	236
3	ใต้	67
4	ตะวันออก	69
5	ตะวันตก	47
6	ตะวันออกเฉียงเหนือ	374
	รวมทั้งสิ้น	1,374

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหาร ครูสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ในกรุงเทพมหานคร จำนวน 302 รูป ด้วยการเปิดตารางของ Krejcie, R.V. & Morgan, D.W. (1970) ผู้วิจัยใช้วิธีสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบ 3 ขั้นตอน (Three-stage random sampling) มีดังนี้ ขั้นที่ 1 เลือกภูมิภาคของสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี โดยการสุ่มเลือกจาก 6 ภูมิภาค คือ ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคตะวันออก ภาคตะวันตก และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สุ่มได้ภาคกลาง ขั้นที่ 2 เลือกจังหวัดของสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี โดยการสุ่มจากภาคกลาง จำนวน 22 จังหวัด คือ กรุงเทพมหานคร กำแพงเพชรชัยนาท นนทบุรี นครสวรรค์ นครนายก เพชรบูรณ์ นครปฐม พิษณุโลก พิจิตร ปทุมธานี พระนครศรีอยุธยา ลพบุรี สมุทรปราการ

สมุทรสาคร สมุทรสงคราม สระบุรี สิงห์บุรี สุพรรณบุรี สุโขทัย อุทัยธานี อ่างทอง สุ่มได้กรุงเทพมหานคร และชั้นที่ 3 เลือกสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ในกรุงเทพมหานคร จำนวน 112 สำนักเรียน เลือกเจาะจง (Purposive Sampling) ได้จำนวน 11 สำนักเรียน จำนวน 302 รูป

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) โดยผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เมื่อสังเคราะห์ข้อมูล แล้วสร้างเป็นแบบสอบถาม โดยแบ่งความคิดเห็นแปรค่าเป็น 5 ระดับ (Rating Scale) ของ Likert (1967) ก็นำไปตรวจสอบเบื้องต้นจากอาจารย์ที่ปรึกษา แล้วไปให้ผู้เชี่ยวชาญ 5 คน ตรวจสอบความถูกต้องตามเนื้อหา (Content Validity) ซึ่งถือเกณฑ์ IOC ตั้งแต่ .05 ขึ้นไป จึงยอมรับว่าแบบสอบถามมีความเหมาะสม ซึ่งได้ค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.6 – 1.00 ถือว่าแบบสอบถามได้รับการยอมรับจากผู้เชี่ยวชาญ

ระยะที่ 2 พัฒนาการกระบวนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีสนามหลวงตามหลักพุทธธรรมฯ โดยการประชุมเชิงปฏิบัติการ มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือผู้บริหารสำนักเรียน และครู 15 รูป/คน ซึ่งเลือกโดยวิธีเจาะจง เครื่องมือ คือ แบบประชุมเชิงปฏิบัติการ มีลักษณะเป็นแนวคำถามเพื่อขอความคิดเห็นผู้เข้าร่วมประชุม เมื่อสังเคราะห์ข้อมูลจากวัตถุประสงค์ที่ 1 แล้วทำแบบประชุมเชิงปฏิบัติการ จากนั้นก็นำไปตรวจสอบคุณภาพจากอาจารย์ที่ปรึกษา ส่วนการเก็บรวบรวมข้อมูล มีดังนี้ 1) ผู้วิจัยขอหนังสือจากผู้อำนวยการฯ เพื่อจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ 2) ขั้นตอนการเตรียมการ ประกอบด้วย การกำหนดวันประชุม การจัดทำกำหนดการ การประสานงาน เชิญผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การขออนุมัติใช้สถานที่พร้อมโสตทัศนอุปกรณ์ 3) ขั้นตอนการประชุมเชิงปฏิบัติการ ประกอบด้วย การนำเสนอคุณสมบัติผู้ให้ข้อมูล การดำเนินการอภิปราย และจัดบันทึกข้อเสนอแนะ พร้อมทั้งทำการบันทึกเสียงและภาพนิ่ง และการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

ระยะที่ 3 ทดลองใช้กระบวนการสอนฯ โดยนำกระบวนการสอนที่ได้พัฒนาไปทดลองใช้เป็นเวลา 1 เดือน โดยกำหนดกลุ่มเป้าหมายคือ ครูสอน ชั้น ป.ธ.3 จำนวน 5 รูป ในรายวิชาแปลมคธเป็นไทย สำนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม กรุงเทพมหานคร มีเครื่องมือ คือ 1) คู่มือการใช้กระบวนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ฯ และ 2) แบบประเมินพึงพอใจ โดยนำผลในระยะที่ 2 มาสรุปแล้วทำคู่มือการใช้กระบวนการสอน และแบบประเมินพึงพอใจกระบวนการสอน จากนั้นนำไปตรวจสอบคุณภาพจากอาจารย์ที่ปรึกษา ส่วนการเก็บรวบรวมข้อมูล มีดังนี้ 1) ผู้วิจัยขอหนังสือจากผู้อำนวยการฯ เพื่อจัดประชุมชี้แจง 2) ดำเนินการจัดประชุมชี้แจงผู้เกี่ยวข้อง จากนั้นจึงดำเนินการทดลองใช้กับผู้เกี่ยวข้อง โดยมีระยะเวลา ระหว่างเดือน สิงหาคม-กันยายน พ.ศ.2567 เป็นเวลา 1 เดือน พร้อมทั้งทำการบันทึกภาพนิ่ง หลังจากทดลองใช้แล้ว ก็ดำเนินการแจกแบบประเมินพึงพอใจกับครูที่เกี่ยวข้อง แล้วเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อสรุปผล และการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์ด้วยระบบคอมพิวเตอร์ โปรแกรมสำเร็จรูป โดยหาค่าสถิติพื้นฐาน คือ ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ระยะที่ 4 ประเมินกระบวนการสอนฯ ผู้วิจัยได้จัดการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 รูป/คน ตามความเห็นของอาจารย์ผู้ควบคุมคุณสมบัติ มีเครื่องมือ คือ 1) แบบสนทนากลุ่ม 2) แบบประเมินกระบวนการสอน โดยนำผลในระยะที่ 3 มาสรุป ก็ทำเอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม และแบบประเมินตามมาตรฐานการประเมิน 4 ด้าน คือ ความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความประโยชน์ มีเกณฑ์การให้คะแนนตามแบบของ Likert (1967) 5 ระดับ ได้แก่ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด แล้วก็นำไปตรวจสอบคุณภาพจากอาจารย์ที่ปรึกษา ส่วนการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้ 1) ผู้วิจัยขอหนังสือจากผู้อำนวยการฯ เพื่อจัดสนทนากลุ่ม 2) ขั้นตอนการเตรียมการ ประกอบด้วย การกำหนดวันสนทนากลุ่ม การจัดทำกำหนดการ การจัดทำหนังสือเชิญประธานพร้อมคำกล่าวเปิด และคำกล่าวรายงานต่อประธาน การประสานงานเชิญผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การขออนุมัติใช้สถานที่พร้อมโสตทัศนอุปกรณ์ 3) ขั้นตอนการประชุม ประกอบด้วย การนำเสนอคุณสมบัติผู้ให้ข้อมูล การดำเนินการอภิปราย และจัดบันทึกข้อเสนอแนะ พร้อมทั้งทำการบันทึกเสียงและภาพนิ่ง เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อ

สรุปผลต่อไป และการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์ด้วยระบบคอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูป โดยหาค่าสถิติพื้นฐาน คือ ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

สภาพการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีสนามหลวงของครูสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีสนามหลวง

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า สถานภาพ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นครู 247 คน คิดเป็นร้อยละ 81.78 ผู้บริหาร 55 คน คิดเป็นร้อยละ 18.21 วุฒิการศึกษาสูงสุดแผนกบาลี ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีวุฒิการศึกษาสูงสุดแผนกบาลี คือ ประโยค ป.ธ.7 ถึง ประโยค ป.ธ.9 161 คน คิดเป็นร้อยละ 53.31 รองลงมา คือประโยค ป.ธ.4 ถึง ประโยค ป.ธ.6 113 คน คิดเป็นร้อยละ 37.41 และประโยค 1-2 ถึง ประโยค ป.ธ.3 28 คน คิดเป็นร้อยละ 9.29 วุฒิการศึกษาสูงสุดแผนกสามัญ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีวุฒิการศึกษาสูงสุดแผนกสามัญ ปริญญาตรี 162 คน คิดเป็นร้อยละ 53.64 รองลงมา คือ ปริญญาโท 66 คน คิดเป็นร้อยละ 21.85 ต่ำกว่าปริญญาตรี 61 คน คิดเป็นร้อยละ 20.19 และปริญญาเอก 13 คน คิดเป็นร้อยละ 4.30 และประสบการณ์การสอน ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีประสบการณ์การสอน 1-5 ปี 183 คน คิดเป็นร้อยละ 60.59 รองลงมา คือ 6-10 ปี จำนวน 52 คน คิดเป็นร้อยละ 17.21 11-15 ปี จำนวน 36 คน คิดเป็นร้อยละ 11.92 และ 16 ปีขึ้นไป จำนวน 31 คน คิดเป็นร้อยละ 10.26 และ 2) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสภาพการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีสนามหลวงฯ ผู้วิจัยนำเสนอในรูปแบบตาราง

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีสนามหลวงฯ ในภาพรวม (n=302)

ที่	ด้าน	สภาพการสอน			
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	อันดับ
1	หลักสูตร	4.24	0.63	มาก	3
2	การจัดการเรียนการสอน	4.30	0.69	มาก	1
3	สื่อการเรียนการสอน	4.01	0.69	มาก	5
4	กิจกรรมการเรียนการสอน	4.04	0.68	มาก	4
5	การวัดและประเมินผล	4.29	0.64	มาก	2
	รวม	4.12	0.59	มาก	

จากตารางที่ 3 แสดงผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีสนามหลวงของครูสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีสนามหลวง โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.12$, S.D. = 0.95) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับจากสูงไปหาต่ำ คือ ด้านการจัดการเรียนการสอน ($\bar{X} = 4.30$, S.D. = 0.69) รองลงมา คือ ด้านการวัดและประเมินผล ($\bar{X} = 4.29$, S.D. = 0.64) ด้านหลักสูตร ($\bar{X} = 4.24$, S.D. = 0.63) ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ($\bar{X} = 4.04$, S.D. = 0.68) ด้านสื่อการเรียนการสอน ($\bar{X} = 4.01$, S.D. = 0.69) ตามลำดับ

การพัฒนากระบวนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีสนามหลวงตามหลักพุทธธรรมสำหรับครูสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีสนามหลวง

ผลการวิจัยพบว่า ผู้วิจัยได้ปรับปรุงร่างกระบวนการสอนดังกล่าวตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิในการประชุมเชิงปฏิบัติการ จึงได้กระบวนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีสนามหลวงตามหลักพุทธธรรมที่สมบูรณ์ 4 ชั้น ได้แก่ ชั้นที่ 1 การกำหนดเส้นทางเดินเรื่อง : การกำหนดปัญหา (ทุกข์) (Plan) ชั้นที่ 2 การตั้งคำถามนำเข้าสู่กิจกรรมการสอน : การตั้งสมมติฐาน (สมุทัย) (Do) ชั้นที่ 3 การดำเนินกิจกรรมการสอน : การทดลองและเก็บข้อมูล (นิโรธ) (Check) และ ชั้นที่ 4 การประเมินผลการสอน : การวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล (มรรค) (Act) โดยมีองค์ประกอบย่อยในแต่ละขั้นตอน 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) วัตถุประสงค์ 2) การบูรณาการหลักอริยสัจ 4 3) บทบาทผู้สอน 4) บทบาทผู้เรียน และ 5) กิจกรรมการเรียนรู้การสอน ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 กระบวนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีสนามหลวงตามหลักพุทธธรรม สำหรับครูสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีสนามหลวง

ผลการทดลองใช้กระบวนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีสนามหลวงตามหลักพุทธธรรมสำหรับครูสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีสนามหลวง

ผลการวิจัยพบว่า การทดลองใช้กระบวนการสอนนั้น ผู้วิจัยได้นำคู่มือการใช้กระบวนการสอนไปทดลองใช้กับครูสอน 5 รูป ชั้นป.ธ.3 วิชาแปลมคธเป็นไทย ซึ่งมีจำนวน 5 ห้องของสำนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม โดยใช้เวลา 1 เดือน ตั้งแต่วันที่ 15 สิงหาคม ถึง 15 กันยายน 2567 ซึ่งได้สร้างแบบประเมินพึงพอใจเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) มี 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด ดังนี้

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความพึงพอใจกระบวนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีสนามหลวงในภาพรวม (N = 5)

ด้านที่	รายการประเมิน	ความพึงพอใจ			
		μ	σ	แปลผล	อันดับ
1	กระบวนการ	4.12	0.53	มาก	1
2	ผู้สอน	3.88	0.60	มาก	3
3	ผู้เรียน	3.68	0.85	มาก	4
4	ความสอดคล้องกับหลักพุทธธรรม	4.08	0.49	มาก	2
	รวม	3.94	0.65	มาก	

จากตารางที่ 3 แสดงผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความพึงพอใจของกระบวนการสอน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.94, \sigma = 0.65$) เรียงลำดับจากสูงไปหาต่ำคือ ด้านกระบวนการ ($\mu = 4.12, \sigma = 0.53$) ด้านความสอดคล้องกับหลักพุทธธรรม ($\mu = 4.08, \sigma = 0.49$) ด้านผู้สอน ($\mu = 3.88, \sigma = 0.60$) และด้านผู้เรียน ($\mu = 3.68, \sigma = 0.85$) ตามลำดับ

ผลการประเมินกระบวนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีสนามหลวงตามหลักพุทธธรรมสำหรับครูสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีสนามหลวง

ผลการวิจัยพบว่า การประเมินกระบวนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีสนามหลวงฯ โดยการสนทนากลุ่ม ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านพุทธบริหารการศึกษาและผู้เชี่ยวชาญด้านการเรียนการสอน 9 รูป/คน โดยเลือกเจาะจง ผลการประเมินกระบวนการสอน ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของกระบวนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีสนามหลวงฯ ในภาพรวม (N = 9)

รายการประเมิน	ความถูกต้อง			ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้			ความเป็นประโยชน์		
	μ	σ	แปลผล	μ	σ	แปลผล	μ	σ	แปลผล	μ	σ	แปลผล
ขั้นที่ 1 การกำหนดเส้นทางเดินเรื่อง: การกำหนดปัญหา (ทุกข์) (Plan)	4.42	0.63	มาก	4.36	0.66	มาก	4.38	0.67	มาก	4.69	0.53	มากที่สุด
ขั้นที่ 2 การตั้งคำถามนำเข้าสู่กิจกรรมการสอน : การตั้งสมมติฐาน (สมุทัย) (Do)	4.33	0.61	มาก	4.47	0.61	มาก	4.51	0.64	มากที่สุด	4.69	0.53	มากที่สุด
ขั้นที่ 3 การดำเนินกิจกรรมการสอน : การทบทวนและเก็บข้อมูล (นิโรธ) (Check)	4.21	0.65	มาก	4.36	0.65	มาก	4.44	0.70	มาก	4.58	0.60	มากที่สุด

รายการประเมิน	ความถูกต้อง			ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้			ความเป็นประโยชน์		
	μ	σ	แปลผล	μ	σ	แปลผล	μ	σ	แปลผล	μ	σ	แปลผล
ขั้นที่ 1 การกำหนดเส้นทางเดินเรื่อง: การกำหนดปัญหา (ทุกข์) (Plan)	4.42	0.63	มาก	4.36	0.66	มาก	4.38	0.67	มาก	4.69	0.53	มากที่สุด
ขั้นที่ 4 การประเมินผลการสอน: การวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล (มรรค) (Act)	4.31	0.61	มาก	4.20	0.64	มาก	4.47	0.57	มาก	4.71	0.44	มากที่สุด
เฉลี่ย	4.32	0.63	มาก	4.35	0.64	มาก	4.45	0.65	มาก	4.67	0.53	มากที่สุด
ภาพรวม	$\mu = 4.45$ $\sigma = 0.61$ แปลผล = มาก											

จากตารางที่ 4 แสดงผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของกระบวนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีสนามหลวงตามหลักพุทธธรรม ในภาพรวม มีผลการประเมินอยู่ในระดับมาก ($\mu = 4.45$ $\sigma = 0.61$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับจากสูงไปหาลำดับต่ำ ได้แก่ ความเป็นประโยชน์ ($\mu = 4.67$, $\sigma = 0.53$) ความเป็นไปได้ ($\mu = 4.45$, $\sigma = 0.65$) ความเหมาะสม ($\mu = 4.35$, $\sigma = 0.64$) และความถูกต้อง ($\mu = 4.32$, $\sigma = 0.63$) ตามลำดับ โดยมีรายละเอียด ดังนี้ ขั้นที่ 1 การกำหนดเส้นทางเดินเรื่อง : การกำหนดปัญหา (ทุกข์) (Plan) พิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับจากสูงไปหาลำดับต่ำ ได้แก่ ความเป็นประโยชน์ ($\mu = 4.69$, $\sigma = 0.53$) ความถูกต้อง ($\mu = 4.42$, $\sigma = 0.63$) ความเป็นไปได้ ($\mu = 4.38$, $\sigma = 0.67$) และความเหมาะสม ($\mu = 4.36$, $\sigma = 0.66$) ตามลำดับ ขั้นที่ 2 การตั้งคำถามนำเข้าสู่กิจกรรมการสอน : การตั้งสมมติฐาน (สมุทัย) (Do) พิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับจากสูงไปหาลำดับต่ำ ได้แก่ ความเป็นประโยชน์ ($\mu = 4.69$, $\sigma = 0.53$) ความเป็นไปได้ ($\mu = 4.51$, $\sigma = 0.64$) ความเหมาะสม ($\mu = 4.47$, $\sigma = 0.61$) และความถูกต้อง ($\mu = 4.33$, $\sigma = 0.61$) ตามลำดับ ขั้นที่ 3 การดำเนินกิจกรรมการสอน : การทดลองและเก็บข้อมูล (นิโรธ) (Check) พิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับจากสูงไปหาลำดับต่ำ ได้แก่ ความเป็นประโยชน์ ($\mu = 4.58$, $\sigma = 0.60$) ความเป็นไปได้ ($\mu = 4.44$, $\sigma = 0.70$) ความเหมาะสม ($\mu = 4.36$, $\sigma = 0.65$) และความถูกต้อง ($\mu = 4.21$, $\sigma = 0.65$) ตามลำดับ และขั้นที่ 4 การประเมินผลการสอน : การวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล (มรรค) (Act) พิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับจากสูงไปหาลำดับต่ำ ได้แก่ ความเป็นประโยชน์ ($\mu = 4.71$, $\sigma = 0.44$) ความเป็นไปได้ ($\mu = 4.47$, $\sigma = 0.57$) ความถูกต้อง ($\mu = 4.31$, $\sigma = 0.61$) และด้านความเหมาะสม ($\mu = 4.20$, $\sigma = 0.64$) ตามลำดับ

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า สภาพการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีสนามหลวงของครูสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีสนามหลวง มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับจากสูงไปหาลำดับต่ำ คือ การจัดการ

เรียนการสอน การวัดและประเมินผล หลักสูตร กิจกรรมการเรียนการสอน และสื่อการเรียนการสอน ซึ่งอันดับที่ 1 คือ การจัดการเรียนการสอน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ในกรุงเทพมหานคร มีทรัพยากรการบริหารที่เพียงพอ ผู้บริหารเอาใจใส่ในการบริหารสำนักเรียน จะเห็นได้ว่า การจัดการเรียนการสอน อยู่ในอันดับดี นอกจากนี้ครูยังมีคุณวุฒิการศึกษาแผนกบาลีระดับเปรียญเอกขึ้นไปและมีคุณวุฒิการศึกษาระดับปริญญาประกอบด้วย นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย คือ สำนักเรียน 11 แห่ง ซึ่งมีการจัดการเรียนการสอนที่ดีเยี่ยม มีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องบางประการกับงานวิจัยของพระมหาสุทัศน์ อุตตโร (จันท์) (2566) ผลการวิจัยพบว่า สภาพการจัดการเรียนรู้ สรุปลงได้ว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน ได้แก่ 1) หลักสูตร 2) การจัดการเรียนการสอน 3) สื่อการเรียนการสอน 4) การวัดและประเมินผล เป็นต้น และสอดคล้องบางประการกับงานวิจัยของพระมหาสมพงษ์ เกศานุช (2561) ผลการวิจัยพบว่า สภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลีของสำนักศาสนศึกษา ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 8 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้ง 8 ด้าน ได้แก่ ด้านหลักสูตร ด้านความสัมพันธ์กับชุมชน ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการจัดองค์กร ด้านอาคารสถานที่ ด้านการวัด และประเมินผล ด้านสื่อการเรียนการสอน และด้านงบประมาณ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า กระบวนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีสยามหลวงตามหลักพุทธธรรมฯ ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นที่ 1 การกำหนดเส้นทางเดินเรื่อง : การกำหนดปัญหา (ทุกข์) (Plan) ขั้นที่ 2 การตั้งคำถามนำเข้าสู่กิจกรรมการสอน : การตั้งสมมติฐาน (สมมุติ) (Do) ขั้นที่ 3 การดำเนินกิจกรรมการสอน : การทดลองและเก็บข้อมูล (นิโรธ) (Check) และ ขั้นที่ 4 การประเมินผลการสอน : การวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล (มรรค) (Act) โดยมีองค์ประกอบย่อย 5 องค์ประกอบ ในแต่ละขั้นตอน ได้แก่ 1) วัตถุประสงค์ 2) การบูรณาการหลักอริยสัจ 3) บทบาทผู้สอน 4) บทบาทผู้เรียน และ 5) กิจกรรมการเรียนการสอน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะกระบวนการสอนที่พัฒนาขึ้นมีองค์ประกอบที่สอดคล้องบางประการกับงานวิจัยของชาโรณี ตรีวิริยัญญ (2559) มีผลการวิจัยพบว่า กระบวนการเรียนการสอน มี 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นสืบสอบความรู้และสังเกตนักเรียนเพื่อวางแผนพัฒนานวัตกรรมการเรียนการสอน 2) ขั้นออกแบบ ประดิษฐ์ และทดลองใช้นวัตกรรมการเรียนการสอน 3) ขั้นนำนวัตกรรมไปใช้จริงในโรงเรียนและสะท้อนคิดร่วมกับผู้รู้ และ 4) ขั้นเผยแพร่นวัตกรรมและสรุปการเรียนรู้ ส่วนการนำอริยสัจ 4 มาบูรณาการกับกระบวนการสอนฯ พบว่าสอดคล้องบางประการกับงานวิจัยของพระมหาชัยวัฒน์ ปัญญาวิโร (2566) มีผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการบริหารงานวิชาการตามหลักอริยสัจ 4 พบว่า 1) เป้าหมายของรูปแบบ 2) องค์ประกอบ ได้แก่ หลักสูตรและการนำไปใช้กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นหลักอริยสัจ การวัดผลและประเมินผลผู้สอนและการจัดทรัพยากรสนับสนุนแผนปฏิบัติงานด้านวิชาการและการนิเทศ และ 3) การขับเคลื่อนรูปแบบไปสู่เป้าหมาย ได้แก่ บทบาทหน้าที่ของผู้สอนและผู้บริหาร

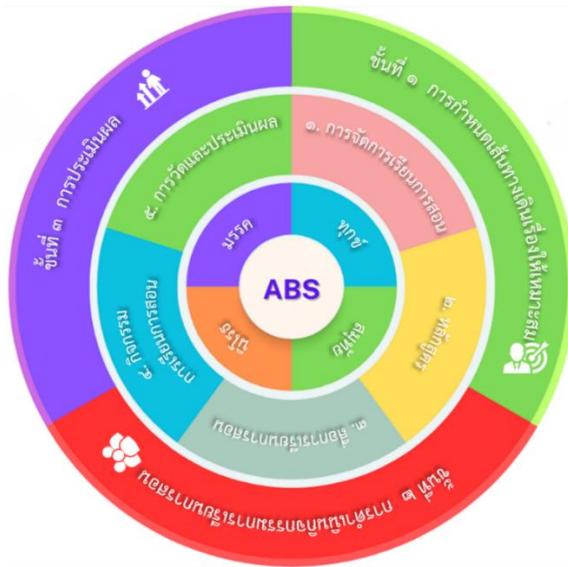
ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า มีผลพึงพอใจการทดลองใช้กระบวนการสอนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะกระบวนการสอนที่ได้นำไปทดลองใช้กับครูบาลี มีผลน่าพึงพอใจต่อการนำไปประยุกต์ใช้สอนบาลี สอดคล้องบางประการกับงานวิจัยของชลธิชา หอมพุ่ม (2557) มีผลวิจัยพบว่า 1) รูปแบบการสอนวรรณคดีไทยโดยประยุกต์ใช้อริยสัจสี่ เพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการอ่านอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ของนักศึกษาระดับปริญญาบัณฑิต มี 4 องค์ประกอบคือ หลักการ วัดผล ประเมินผล กระบวนการเรียนการสอน และปัจจัยสนับสนุนการนำรูปแบบการสอนไปใช้ ฯลฯ 2) ผลการทดลองใช้และการนำรูปแบบการสอนไปขยายผล พบว่า นักศึกษามีความสามารถด้านการอ่านอย่างมีวิจารณญาณสูงขึ้นก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 และระหว่างเรียนมีพัฒนาการสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง และสอดคล้องบางประการกับงานวิจัยของฐิติวิมล สุขป้อม (2557) มีผลการวิจัยพบว่า การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวพุทธวิธีเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะบัณฑิต ที่พึงประสงค์ด้านคุณธรรมจริยธรรม ของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม พบว่า ภายหลังจากทดลอง นักศึกษากลุ่มทดลองมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการเรียนการสอนตามแนวพุทธวิธี อยู่

ในระดับเหมาะสมมากที่สุด และมีความคิดเห็นว่ารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวพุทธวิธี สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาจิตใจของตนเองให้เจริญงอกงามยิ่งขึ้น

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 4 พบว่า มีผลประเมินภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน มีผลประเมินในระดับมากถึงมากที่สุด โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ ความเป็นประโยชน์ ความเป็นไปได้ ความเหมาะสม และความถูกต้องตามลำดับ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะกระบวนการสอนดังกล่าวเป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้สอนบาลีสนามหลวง ซึ่งสอดคล้องบางประการกับงานวิจัยของเพ็ญพิศุทธิ์ ใจสนิท (2559) มีผลวิจัยพบว่า การทดลองใช้รูปแบบการเรียนการสอน นักศึกษาคูมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และสามารถในการออกแบบการจัดการเรียนรู้หลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ.01 และมีความคิดเห็นในภาพรวมที่ดี และสอดคล้องบางประการกับงานวิจัยของพระมหาชัยวัฒน์ ปัญญาวิโร (2566) ผลการวิจัยพบว่า การประเมินประสิทธิภาพรูปแบบการบริหารงานวิชาการโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี พบว่า ผู้เรียนมีผลการเรียนสูงกว่าก่อนใช้รูปแบบ โดยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01 2) ผลการประเมินภาพรวมอยู่ในระดับมาก

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากการวิจัยทำให้เกิดองค์ความรู้ ซึ่งเป็นกระบวนการสอนบาลีของครู ที่เน้นให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ มีทักษะการเรียนรู้ แก้ปัญหาเป็น มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ซึ่งได้องค์ความรู้ ดังภาพ

ภาพที่ 3 องค์ความรู้จากการวิจัย ABS

จากภาพที่ 3 แสดงถึง องค์ความรู้จากการวิจัย คือ “ABS” เป็นกระบวนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีสนามหลวง ที่บูรณาการศาสตร์สมัยใหม่ (วิธีการสอนแบบสร้างเรื่องราว) กับหลักพุทธศาสตร์ (หลักอริยสัจ 4) เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนของครูสอน มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น สามารถอธิบายโดยสังเขปดังนี้

A (Ariyasacca) หลักอริยสัจ 4 เป็นหลักธรรมที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกด้วย การบูรณาการอริยสัจ 4 เข้ากับกระบวนการสอน จะช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาทั้งในด้านความรู้ ความสามารถ และคุณธรรมจริยธรรมไปพร้อมกัน

B (Bali Sanam Luang Prapariyattidhamma teaching) การสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีสนามหลวง เป็นการจัดการองค์ประกอบการเรียนการสอนให้สัมพันธ์กัน จะทำให้การสอนมีประสิทธิภาพ

S (Storyline Method) วิธีการสอนแบบเล่าเรื่อง เป็นวิธีการสอนสมัยใหม่ที่ถูกนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยพัฒนาความรู้ ความเข้าใจและเจตคติของผู้เรียน รวมทั้งทักษะกระบวนการต่างๆ เช่น ทักษะการคิด การทำงานร่วมกับผู้อื่น การแก้ปัญหา เป็นต้น

สรุป

กระบวนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีสนาภหลวงตามหลักพุทธธรรมฯ มี 4 ชั้น ได้แก่ ชั้นที่ 1 การกำหนดเส้นทางเดินเรื่อง : การกำหนดปัญหา (ทูกซ์) (Plan) ชั้นที่ 2 การตั้งคำถามนำเข้าสู่กิจกรรมการสอน : การตั้งสมมติฐาน (สมุทัย) (Do) ชั้นที่ 3 การดำเนินกิจกรรมการสอน : การทดลองและเก็บข้อมูล (นิโรธ) (Check) และ ชั้นที่ 4 การประเมินผลการสอน : การวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล (มรรค) (Act) ในแต่ละชั้นมี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) วัตถุประสงค์ 2) การ บูรณาการหลักอริยสัจ 4 3) บทบาทผู้สอน 4) บทบาทผู้เรียน และ 5) กิจกรรมการเรียนการสอน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า การจัดการเรียนการสอน มีค่าเฉลี่ยระดับที่ 1 ส่วนอันดับสุดท้าย คือ สื่อการเรียนการสอน เป็นด้านที่ควรนำไปพัฒนาอย่างจริงจัง ดังนั้น สำนักงานแม่กองบาลีสนามหลวง ควรสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาสื่อ การเลือกใช้สื่อการสอนบาลีที่ดี พัฒนาการใช้สื่อการสอนให้มากขึ้น

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า กระบวนการสอนบาลี มี 4 ชั้น ได้แก่ ชั้นที่ 1 การกำหนดเส้นทางเดินเรื่อง : การกำหนดปัญหา (ทูกซ์) (Plan) ชั้นที่ 2 การตั้งคำถามนำเข้าสู่กิจกรรมการสอน : การตั้งสมมติฐาน (สมุทัย) (Do) ชั้นที่ 3 การดำเนินกิจกรรมการสอน : การทดลองและเก็บข้อมูล (นิโรธ) (Check) และ ชั้นที่ 4 การประเมินผลการสอน : การวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล (มรรค) (Act) โดยแต่ละชั้นตอนมี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) วัตถุประสงค์ 2) การบูรณาการหลักอริยสัจ 4 3) บทบาทผู้สอน 4) บทบาทผู้เรียน และ 5) กิจกรรมการเรียนการสอน ดังนั้น สำนักเรียนและสำนักศาสนศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีสนาภหลวง ควรส่งเสริมให้ครูนำเอากระบวนการสอนดังกล่าวไปใช้ โดยจัดประชุมชี้แจงทำความเข้าใจก่อนนำไปใช้ และปรับตามบริบทของรายวิชา พร้อมจัดทำคู่มือการใช้งาน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า การทดลองใช้กระบวนการสอนบาลีมีผลพึงพอใจในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ดังนั้น สำนักงานแม่กองบาลีสนามหลวง ควรดำเนินการนำร่องสำนักเรียน สำนักศาสนศึกษา แผนกบาลีระดับเล็กก่อนขยายผลครอบคลุมไปยังทุกสำนักเรียน โดยจัดประชุมชี้แจงก่อนนำไปใช้จริง

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 4 พบว่า การประเมินผลกระบวนการสอนบาลี มีผลประเมินในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ดังนั้น สำนักงานแม่กองบาลีสนามหลวง ควรดำเนินการนิเทศ ติดตาม ประเมินผลการสอนของครูในสำนักเรียนต่างๆเป็นระยะอย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยนี้ได้ข้อค้นพบองค์ความรู้ “ABS” คือ กระบวนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีสนาภหลวง ที่สำคัญ คือ เป็นการบูรณาการความรู้ที่เป็นศาสตร์สมัยใหม่ (วิธีการสอนแบบสร้างเรื่องราว) กับหลักพุทธศาสตร์ (หลักอริยสัจ 4) สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการจัดการเรียนการสอนของครู โดยควรให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการบูรณาการเนื้อหา เน้นพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์เป็นต้น สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไป ควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้พระปริยัติธรรมแผนกบาลีสนาภหลวง และกระบวนการสอนพระปริยัติธรรมตามหลักพุทธธรรมอื่นๆ เพื่อเปรียบเทียบกับหลักธรรมอื่นๆ

เอกสารอ้างอิง

- กุลิศรา จิตรชญาวัฒน์. (2562). *การจัดการเรียนรู้*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชลธิชา หอมพุ่ม. (2557). การพัฒนารูปแบบการสอนวรรณคดีไทยโดยประยุกต์ใช้ร้อยสัจสี่ เพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการอ่านอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ของนักศึกษาระดับปริญญาบัณฑิต. *Veridian E-Journal*, 8(2), 1313-1326.
- ชาโรณี ตริวรัญญ. (2559). การพัฒนากระบวนการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการพัฒนาวัตกรรมการเรียนการสอนของนิสิตนักศึกษาครู โดยใช้แนวคิดการพัฒนาร่วมกันเสริมด้วยกระบวนการคิดการปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. *วารสารครุศาสตร์*, 45(2), 21-40.
- จิตติวิมล สุขป้อม. (2557). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวพุทธวิธีเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ด้านคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม. *วารสารเกษมบัณฑิต*, 15(1), 56-74.
- ทศนา แคมมณี. (2566). *ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*. (พิมพ์ครั้งที่ 26). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระมหาชัยวัฒน์ ปัญญาชีโร. (2566). การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีเพื่อให้เข้าถึงพระไตรปิฎกตามหลักอริยสัจ 4 ของโรงเรียนวัดบ้านขุนเตรียมพุทธศาสตร์ อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่. *วารสาร มจร.ทริภุญชัยปริทรรศน์*, 8(2), 149-164.
- พระมหาสมพงษ์ เกษานุช (2561). สภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลีของสำนักศาสนศึกษา ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 8. *วารสารวิชาการธรรมทรรศน์*, 18(1), 1-12.
- พระมหาสุทัศน์ อุตตโร (จันอากาศ). (2566). การศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรู้พระปริยัติธรรมแผนกธรรมของสำนักศาสนศึกษาในเขตอำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น. *วารสารสถาบันวิจัยพินิตธรรม*, 10(3), 23-37.
- เพ็ญพิศุทธิ์ ใจสนิท. (2559). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการจัดการเรียนการสอนที่เน้นความแตกต่างระหว่างบุคคลเพื่อส่งเสริมความสามารถในการออกแบบการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักศึกษาคณะ มหาวิทยาลัยราชภัฏ. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง*, 5(2), 1-17.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์. (2557). *คู่มือการจัดระบบการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : ศูนย์เรียนรู้การผลิตและจัดการธุรกิจสิ่งพิมพ์ดิจิทัล มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต). (2564). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 43). กรุงเทพฯ: ผลิตัฒม์.
- สำนักงานแม่กองบาลีสนาหลวง. (2566). *เรื่องสอบบาลีของสนามหลวงแผนกบาลี*. กรุงเทพฯ: อาหารการพิมพ์.
- Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610.
- Likert, R. (1967). *The Method of Constructing and Attitude Scale in Reading in Attitude Theory and Measurement*. New York: Wiley & Son.